

O'zbekiston Respublikasi Raqamli Texnologiyalar Vazirligi

Muhammad al-Xorazmiy nomidagi

Toshkent Axborot Texnologiyalari Universiteti

Pedagogika va Psixologiya fanidan

5-AMALIY ISH

Bajardi: PED001-1 guruh talabasi

Olimova Barchinoy

Tekshirdi: Yusupova Z.Z.

Toshkent-2024

VAZIFA 1

Mavzu: Inson operatori tomonidan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash va saqlash

Topshiriq 1.

Inson operatori nima? Ma'lumotlarni qayta ishlashda operator qanday rol o'ynaydi?	Inson operatori – bu ma'lumotlarni qayta ishlashda va tizimlarni boshqarishda bevosita ishtirok etadigan shaxs. Operator ma'lumotlarni sifatli va tezkor qayta ishlash jarayonida muhim rol o'ynaydi, chunki u tizimni boshqarib, uning uzluksiz va to'g'ri ishlashini nazorat qiladi.
Insonning sezgi organlari orqali ma'lumotni qabul qilishi: Ko'rish, eshitish, tuyish kabi sezgi organlarining axborot qabul qilishdagi o'rni.	Ko'z orqali yorug'lik va ranglar qabul qilinadi, bu esa tasvirlar, shakllar va harakatlarni aniqlashga yordam beradi. Quloqlar tovush to'lqinlarini qabul qiladi va ularni asab impulslariga aylantirib, miyaga uzatadi. Burun hid molekulalarini aniqlaydi, og'iz esa ta'm reseptorlari orqali oziq-ovqatning ta'mini sezadi. Sezgi organlari orqali qabul qilingan ma'lumotlar miyaga yetkaziladi va miyada bu axborotlar birgalikda analiz qilinadi.
Ma'lumotni qayta ishlash jarayoni: Inson miyasi qabul qilingan ma'lumotni qanday qayta ishlaydi? Miyaning kognitiv jarayonlari, tahlil qilish va qaror qabul qilish.	Inson miyasi ma'lumotni qayta ishlashning murakkab va ko'p bosqichli jarayonlarini amalga oshiradi. Bu jarayonlar kognitiv jarayonlar deb ataladi va ma'lumotni tahlil qilish, uni tushunish, eslab qolish va qaror qabul qilishni o'z ichiga oladi. Miyaning kognitiv jarayonlari doimiy ravishda inson hayotini boshqarishda ishtirok etadi va bu jarayonlarda olingan ma'lumotlar insonning qarorlarini yanada puxtalashtiradi. Ma'lumotni qayta ishlashning har bir bosqichi insonning o'zini anglash, yangi bilimlarni o'rganish va maqsadlarga erishishida muhim ahamiyatga ega.

<p>Xotira va ma'lumot saqlash: Ma'lumotlar qisqa muddatli va uzoq muddatli xotirada qanday saqlanadi? Ushbu jarayon operator ishida qanday ahamiyatga ega?</p>	<p>Xotira insonning o'rganish, o'z tajribasini eslab qolish va kerakli paytda undan foydalanish qobiliyatidir. Qisqa muddatli xotira (QMX) asosan bir necha soniyadan bir necha daqiqagacha ma'lumotni saqlaydi. Bu xotirada cheklangan miqdordagi axborot saqlanadi (o'rtacha 5-9 element). Operator uzoq muddatli xotiradan texnik bilimlar, turli muammolarni hal qilish tajribasi va standart ish jarayonlarini bajarishda foydalanadi.</p>
---	---

Topshiriq 2

1. Inson operatori qabul qiladigan ma'lumot turlarini izohlang.

Inson operatori qabul qiladigan ma'lumot turlari turli ko'rinishlarda bo'lishi mumkin va ular sezgi organlari orqali miyaga yetib keladi. Bu ma'lumotlar operatorning atrof-muhit bilan o'zaro aloqasini ta'minlashda, jarayonlarni boshqarishda va to'g'ri qaror qabul qilishda muhim rol o'ynaydi. Quyida operator qabul qilishi mumkin bo'lgan asosiy ma'lumot turlari keltirilgan:

1. **Sensorli ma'lumotlar:** Ko'rish, eshitish va teginish orqali olingan axborot (monitorlar, ogohlantiruvchi tovushlar, texnik tebranishlar).
2. **Raqamli ma'lumotlar:** Sonlar, grafiklar va diagrammalar orqali texnik jarayonlarni ko'rsatadigan axborotlar.
3. **Og'zaki va yozma ma'lumotlar:** Hamkasblar bilan muloqot va yozma ko'rsatmalar.
4. **Muhitdan olinadigan ma'lumotlar:** Atrof-muhit sharoitlari va xavfsizlik signallari.
5. **Intuitsiyaga asoslangan ma'lumotlar:** Operatorning tajribasiga asoslangan sezgilar.

Bu ma'lumotlar operatorga jarayonlarni nazorat qilish va xavfsiz ishlashda yordam beradi.

2. Qabul qilingan ma'lumotlar qanday qayta ishlanadi?

Qabul qilingan ma'lumotlar inson operatori tomonidan quyidagi bosqichlarda qayta ishlanadi:

1. **E'tiborni qaratish:** Operator e'tiborini asosiy ma'lumotlarga qaratadi va kerakli axborotni ajratib oladi.
2. **Tahlil qilish:** Ma'lumotlar mantiqan o'rganiladi, tahlil qilinadi va ular orasida bog'liqliklar aniqlanadi. Bu jarayon operatorga holatni to'g'ri tushunishga yordam beradi.
3. **Baholash va qaror qabul qilish:** Operator ma'lumotlarni baholab, tajribasiga asoslanib eng to'g'ri qarorni tanlaydi yoki kerakli choralarni belgilaydi.
4. **Xotirada saqlash:** Muammo va yechimlar, olingan bilim va tajriba uzoq muddatli xotirada saqlanadi, kelajakda foydalanish uchun tayyor bo'lib qoladi.
5. **Amaliyotga tatbiq qilish:** Operator tanlangan qarorni amalga oshiradi va harakatlar yoki texnik sozlashlarni amalga oshiradi.

Bu jarayon operatorning tezkor va aniq ishlashini ta'minlaydi, bu esa texnik jarayonlar yoki muammolarni samarali boshqarish imkonini beradi.

3. Qisqa muddatli va uzoq muddatli xotira haqida tushuncha bering va operator faoliyatida ularning qanday o'rin tutishini izohlang.

Qisqa muddatli va uzoq muddatli xotira — inson xotirasining ikki asosiy turi bo'lib, ma'lumotni har xil muddatlarda saqlaydi va turli jarayonlarda rol o'ynaydi. Operator faoliyatida bu xotira turlari muhim o'rin tutadi, chunki ishni samarali bajarish uchun ma'lumotlarni eslab qolish va qayta ishlash qobiliyati zarur.

Operator faoliyatida qisqa muddatli xotira joriy va tezkor vazifalarni bajarishda, uzoq muddatli xotira esa doimiy bilim va tajriba talab qilinadigan holatlarda zarur bo'ladi. Shu tariqa, har ikki xotira turi operatorning samarali ishlashiga, qaror qabul qilishiga va xavfsizlikni ta'minlashiga yordam beradi.

Topshiriq 3. Siz aeroportda havo harakati boshqarish operatorisiz. Kun bo'yi ko'plab parvozlar va qo'nishlar haqida ma'lumot olasiz. Ekranda uchta samolyotning balandligi, tezligi, vaqti va yo'nalishi haqidagi ma'lumotlar berilgan. Siz ushbu samolyotlar orasida xavfsizlikni ta'minlash uchun qaror qabul qilishingiz kerak.

	Taxlil	Natijalar
1.	Uchta samolyot haqidagi ma'lumotlarni qabul qiling (kuzatib yozing).	Ekranda uchta samolyotning balandlik, tezlik va vaziyati haqida ma'lumotlar kuzatib boriladi.
2.	Ma'lumotlarni qayta ishlang va tahlil qiling: Samolyotlar orasidagi xavfli vaziyatlarni aniqlang (yaqinlashish, tezlik yoki balandlik muammolari).	Uchta samolyot orasida xavfsiz masofa ta'minlangan yoki yo'qligi, balandlik va tezlikning xavfsiz darajada ekani tahlil qilinadi.
3.	Qaror qabul qiling: Xavfsizlikni ta'minlash uchun samolyotlar qanday choralar ko'rishi kerak (yo'nalish o'zgartirish, balandlikni pasaytirish)	Agar biror samolyot xavfli masofaga yaqinlashsa, uning yo'nalishini yoki balandligini o'zgartirishga qaror qabul qilinadi.
4.	Ushbu qarorni qanday qabul qilganingizni tushuntiring (qabul qilish va qayta ishlash jarayonlarini hisobga olib).	Qabul qilingan qaror asosida samolyotlarga tegishli yo'nalish va balandlik o'zgartirish bo'yicha buyruq beriladi.

VAZIFA 2

FUNKTSIONAL HOLATLAR VA OPERATORNING ISHLASHI.

Ushbu savollarga javob bering va javoblarni FSMU texnologiyasi yordamida taxlil qiling

F	Fikringizni bayon eting	<p>1. Funksional holatlar va operatorlar o'rtasidagi bog'liqlik asosan operatorning vazifalarini bajarishda funksional holatlar qanday ta'sir qilishini ko'rsatadi.</p> <p>2. Funksional holatlar turli bo'limlarda operatorning faoliyatiga ta'sir etadigan omillarni aniqlash imkonini beradi.</p>
---	-------------------------	--

S	Fikringizga sabablar keltiring	<p>1. Funksional holatlar operator faoliyatini to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi, shu sababli ularni aniq tushunish zarur.</p> <p>2. Funksional holatlarni aniqlash orqali operatorning o'z vazifasini bajarishi jarayonida yuzaga keladigan muammolarni kamaytirish mumkin.</p> <p>3. Operatorning ish samaradorligi va xavfsizligini ta'minlash uchun funksional holatlar va operatsion jarayonlar o'rtasidagi bog'liqlik muhim ahamiyatga ega.</p>
M	Fikringizga misollar keltiring	<p>1. Ishlab chiqarish liniyasida, operatorning ishlashi uchun texnik uskunalar qanday holatda bo'lishi kerakligini ko'rsatish.</p> <p>2. IT sohasida, dasturiy ta'minot operatoriga turli holatlar qanday ta'sir qilishi mumkinligini tushuntirish.</p> <p>3. Tibbiyot sohasida, shifokorlarning funksional holatlari va ish jarayonlaridagi holatlar o'rtasidagi bog'liqlik misoli.</p>
U	Fikringizni umumlashtiring	Funksional holatlar operator faoliyatining muhim qismlarini tashkil etadi va tizim samaradorligiga katta ta'sir ko'rsatadi. Ushbu holatlar va operator faoliyati o'rtasidagi bog'liqlikni to'g'ri tushunish va tahlil qilish orqali samaradorlikni oshirish va muammolarni oldini olish mumkin. Bunda operatorning samarali ishlashi uchun funksional holatlarning doimiy ravishda nazorat qilinishi zarur.

VAZIFA 3

OPERATORLARNING GURUH FAOLIYATI.

Vaziyat: "Yulduzli" kompaniyasi katta miqdordagi ma'lumotlarni qayta ishlash bilan shug'ullanadi. Kompaniyada 10 nafar operator ishlaydi va ularning har biri o'ziga biriktirilgan ma'lumotlarni qayta ishlash vazifasini bajaradi. Yaqinda kompaniyaga yangi buyurtma kelib tushdi va bu buyurtmani bajarish uchun barcha operatorlarning birgalikda ishlashi talab etiladi.

Muammo: Operatorlarning har biri o'zining ish uslubi va tempiga ko'nikkan va guruhda birgalikda ishlashga ko'nikmagan. Bundan tashqari, operatorlarning ba'zilari bir-birlariga nisbatan ishonchsizlik va raqobat

hissi bilan qaraydi. Natijada, guruh faoliyati samaradorligi past bo'lib, buyurtmani o'z vaqtida bajarish xavfi mavjud.

Yechim.

"Yulduzli" kompaniyasining operatorlarining guruh faoliyatini yaxshilash va samaradorligini oshirish uchun quyidagi yechimlar taklif etiladi:

1. Operatorlarning guruh faoliyatini qanday yaxshilash mumkin?

- **Guruhni tashkil etish:** Operatorlarni guruhlar bo'yicha birlashtirib, har bir guruhga umumiy maqsadlar belgilab, ular o'rtasida o'zaro yordam va hamkorlikni rag'batlantirish. Guruh ichidagi aloqalarni mustahkamlash va kommunikatsiya kanalini ochish.
- **Ish rejalarini aniqlash:** Har bir operatorning vazifalari aniq belgilanishi va guruhning umumiy maqsadiga qaratilishi kerak. Rejalashtirilgan vazifalar va muddatlar operatorlarga aniq tushunilishi zarur.
- **Ko'nikma va malaka oshirish:** Operatorlarga guruhda ishlash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni o'rgatish (masalan, samarali kommunikatsiya, vazifalarni boshqarish).

2. Operatorlar o'rtasidagi ishonchsizlik va raqobatni qanday bartaraf etish mumkin?

- **Team building faoliyatlari:** Operatorlar o'rtasidagi ishonchsizlikni bartaraf etish uchun turli treninglar, seminarlar yoki ishni kadrlar bo'yicha jamoaviy faoliyatlar tashkil qilish. Masalan, guruhni yaxshilash va jamoa ruhini oshirish uchun sport tadbirlari, jamoa mashg'ulotlari o'tkazish.
- **Ochiq muloqot:** Operatorlar o'rtasidagi ishonchsizlikni bartaraf etish uchun, ular o'zaro fikr almashish imkoniyatiga ega bo'lishi kerak. Rahbarlar muntazam ravishda guruh yig'ilishlari tashkil qilib, operatorlarning muammolarini tinglashi va ularni yechishga qaratilgan tadbirlar ko'rishi kerak.
- **Motivatsiya tizimi:** Raqobatni boshqarish va ijobiy raqobat yaratish uchun rag'batlantirish tizimi ishlab chiqish, bu orqali

individual va guruh maqsadlariga erishganlarga mukofotlar taqdim etish.

3. Operatorlarning birgalikda ishlash samaradorligini qanday oshirish mumkin?

- **Yaxshi kommunikatsiya:** Operatorlarning samarali ishlashining asosiy omili – to‘g‘ri va tezkor kommunikatsiya. Buning uchun ochiq, yaxshi tashkil etilgan muloqot vositalari (xabarlar, e-mail, ichki chat platformalari) kerak.
- **Ma'lumotlarni boshqarish tizimi:** O'zaro aloqani va ma'lumotlarni oson boshqarishni ta'minlash uchun markazlashtirilgan tizim yoki platforma ishlab chiqish. Bu tizim orqali operatorlar o'rtasida ma'lumot almashish va ko'rsatilgan vazifalar haqida ma'lumot olish oson bo'ladi.
- **Vazifalarni to'g'ri taqsimlash:** Har bir operatorning kuchli tomonlariga asoslanib vazifalarni aniq va adolatli taqsimlash.

4. Guruh faoliyatini rag'batlantirish uchun qanday usullarni qo'llash mumkin?

- **Boshqa operatorlardan yordam olish:** Operatorlarni bir-biriga yordam berishga rag'batlantirish. Masalan, muvaffaqiyatli bajarilgan vazifalar uchun ball tizimi yoki maxsus mukofotlar taqdim etish.
- **Tan olish va mukofotlash:** Guruhga a'zo bo'lgan operatorlarning muvaffaqiyatlari va yutuqlarini muntazam ravishda tan olish. Bu, ularni ko'proq mehnat qilishga undaydi.
- **Qulay ish muhiti yaratish:** Ish joyida stressni kamaytirish va motivatsiyani oshirish uchun qulay va rag'batlantiruvchi muhit yaratish. Ish joyining ergonomik dizayni, dam olish zonalari va qo'llab-quvvatlash tizimlarini rivojlantirish.

5. Guruh faoliyatini baholash va uni yaxshilash uchun qanday strategiyani qo'llash mumkin?

- **Natijalarni doimiy baholash:** Har bir operator va guruh faoliyatining samaradorligini muntazam ravishda baholash.

Natijalar asosida qayta ishlash va yaxshilash rejalari ishlab chiqilishi kerak.

- **A'lo darajadagi baholash:** Har bir operatorni va guruhni alohida-alohida baholashdan ko'ra, guruhning umumiy ishlashini va jamoa sifatini baholash tizimini joriy etish.
- **Qayta aloqa tizimi:** Operatorlarga ularning ish faoliyati haqida doimiy ravishda qayta aloqa berish. Bu ularning xatolarini tahlil qilish va kelajakda samarali ishlash uchun qanday yaxshilanishi kerakligini tushunishga yordam beradi.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali kompaniya guruh ishini samarali boshqarish va buyurtmani o'z vaqtida bajarish imkoniyatiga ega bo'ladi.